ئۇشبۇ كىتاب ئېلكىتاب تورى تەرىپىدىن تارقىتىلدى

ئەزىز ئوقۇرمەن، ئۇشبۇ كىتاب ئېلكىتاب تورى ئوقۇرمەنلىرى
تەرىپىدىن سكانىرلىنىپ تارقىتىلدى.

ئېلكىتاب تورى ئادرېسى:
www.elkitab.org

ئېلكىتاب

ئېلكىتاب تورى ئادرېسى:
www.elkitap.org

ساداقەت

مەقسەتسىزلا ئېتىز ئارىلىدىم. كەچ كۈزنىڭ كۈچسىز ئاپتىپى تەرلەتكەندىن كېيىن ئېتىز ئارىسىدىكى يالغۇز قارىياغاچ تۈۋىدە شىۋاقلىق① ئۈستىگە ئولتۇردۇم. خۇددى يالغۇز قارىياغاچ مېنىڭ يۈرەك يارامنى بىلىدىغان ئادىمىمدەك بىلىندى، ئۆتكەن يىللارنىڭ يالدامىسى — ئاقارغان چاچلىرىمنى سىلىدىم ـ دە، قارىياغاچقا سىنچىلاپ قارىدىم.

... ئېتىزلار ئارىسىدا غولاچ كېرىپ تۇرغان بۇ قارىياغاچ تالاي ئىشلارنىڭ② گۇۋاھچىسى. ئۇنىڭ بۇۋاقتەك يۇمران چاغلىرى ئۈچ يۈز نەچچە يىلنىڭ نېرىسىدا قالغان. ئۇ ھازىر ھاياتىدا كۆرگەنلىرىنى ئەسلەپ، مۈگدەپ③ ئولتۇرغان ئاقۋاش ئانىغا ئوخشايدۇ، مۈكچەيگەن، كۆزىنىڭ خۇنى، چىرايىنىڭ ئىسكەتى تۈگىگەن. ئۇنىڭ سۆڭەكتەك ئاقارغان شاخلىرى گويا ئانىنىڭ ئاپئاق چېچى، غولاچ يەتمەيدىغان غولىدىن قايناپ چىققان دېۋىرقاي ئانىنىڭ ھەسرەتلىك كۆز يېشى. ئۇنىڭ ئاۋات ـ كۆڭۈللۈك چاغلىرىمۇ بولغانىدىغۇ !... تومۇزدا چاڭقىغان كاككۇك كۆڭۈللۈك يازدا ئاراملىق ئىزدەپ ئۇنىڭ شېخىغا قونىدۇ ۋە تىلىنى چىقىرىپ تامىقىنى لىپىلدىتىپ قويۇپ، ھالسىزلىق بىلەن «كاككۇك !»، «كاككۇك !» دەپ مۇھەببەت ئىزھار قىلىدۇ. كەچتە قۇشقاچلار ئۇنىڭ شاخلىرىغا توپ ـ توپ بولۇپ قونۇۋېلىپ ۋىچىرلىشىدۇ...

مانا بۇ ئاۋات، كۆڭۈللۈك چاغلار.

ياز كېتىپ، ئۇنىڭ يوپۇرماقلىرى شاخلار بىلەن خوشلىشىپ يەرگە قاراپ ئۇچقاندىچۇ؟ ئۇ چاغدا قارىياغاچ مۇساپىر كەپىسىدەك ھۇيقۇپ قالىدۇ. كەچ كۈزنىڭ ئىزغىرىن شامىلى[1] ئۇنىڭ نازۇك شاخلىرىنى تىترىتىدۇ ۋە غىڭىلدىتىدۇ...

لېكىن يالغۇز قارىياغاچ تۇنجى قاردا يېڭىچە ھۆسن تاپىدۇ. ئۇ ئاپئاق كىيىم ۋە باھار گۈللىرىدەك قار چېچەكلىرى بىلەن بېزىلىدۇ. ئۇ كۆزنى چاقنىدىغان ئاپئاق دالىدا خۇددى ئاسماندىن چۈشكەن پەرىشتىدەك ھەيۋەت ۋە سىرلىق كۆرۈنىدۇ...

... لېكىن قىش گۈزەللىكىنى ئەتىيازنىڭ سېرىق شامىلى[2] نابۇت قىلىدۇ ـ دە، ئۇنىڭ شاخلىرىدىكى ئاخىرقى مەرۋايىت كىرىستاللارمۇ ئېرىپ، مۇڭلۇق قىزنىڭ كۆز يېشىدەك تامچىلاپ تۈگەيدۇ... بىراق ئۇنىڭغا مۇڭ مەڭگۈلۈك ھەمراھ ئەمەس، ئۇنىڭ شاخلىرىدا ھاياتلىق يەنە جەۋلان قىلىدۇ، يالتىراق يوپۇرماقلارنى شاخلارغا قوندۇرۇش ئۈچۈن باھار ئەلچىسى بولۇپ پورە چېچەكلىرى[3] ئۇنى چۈمكەيدۇ...

مانا بۇلار يالغۇز قارىياغاچتا ئۈچ يۈز نەچچە يىلدىن بېرى داۋام قىلىپ كېلىۋاتقان تەكرارلىنىش.

بۇ تەكرارلىنىش مېنىڭ ھاياتىمدىكى خۇشاللىق بىلەن قايغۇنىڭ تەكرارلىنىشىغا ئوخشاش بولماي نېمە؟ مەن شۇ تاپتا ھاياتىمدىكى چېچەكلەر: ئايالىم ۋە بالىلىرىمدىن ئايرىلدىم. ئايالىمنىڭ سەۋەنلىكى مېنى ئۇۋىسىز قۇشقا ئايلاندۇرۇپ قويدى. لېكىن مەن كۆڭۈلنى غەش قىلىدىغان[4] كۈنلەرنى ئەسلەشنى خالىمايمەن. ھاياتتىن كۆڭلۈم سۇ ئىچسۇن، ماڭا خۇشاللىق، ناۋاتتەك تاتلىق ئەسلىمىلەر كېرەك.

مۇنداق ئەسلىمىلەر ھاياتىمدا ئاز بولدىمۇ؟

— يادىڭدىمۇ، قارىياغاچ، مەن بىر قېتىم تۈۋىڭدە ئولتۇرۇپ نېمىگە تەلمۈرگەنتىم؟ ئۇنىڭغا نەچچە يىل بولدى؟

— يېڭىرمە تۆت يىل، — دېدى قارىياغاچ كۈلۈپ قويۇپ.
ئۇ چاغدا مەن ھايات لەززىتىنى چەكسىز بىلىدىغان، كۆڭلى
يورۇق، دىلى تازا، ئون توققۇز ياشلىق يىگىت ئىدىم.
چۈشلۈكى چالغىنچىلار① تاۋۇز بىلەن يۇمشاق نان يەپ، كەچ
كۈزنىڭ يۇمشاق چۆپى ئۈستىدە ئولتۇرۇشقاندا، مەن مۇشۇ قارى-
ياغاچ تۈۋىدە يالغۇز ئولتۇرۇپ قوشنا مەھەللىگە قارىدىم: قىپ-
قىزىل ئۆرۈك يوپۇرماقلىرى، ئۆگزە تورخۇنلىرىغا قادالغان
قاغداللىق شاخلاردىكى پەمىدۇر - لازىلار، ئۆگزىلەرگە ئاپتاپقا
سېلىنغان قىپقىزىل چاقما كاۋىلار... كۈن نۇرىدا پىشىپ تاۋلىن-
غان ئېتىزلار ۋە باغدىكى مېۋىلەر مەھەللىنى قىزىلگۈللۈك يې-
شىل داستىخانغا ئوخشىتىپ قويغانىدى. مەن ئاشۇ قىزىللىق
ئىچىدىكى مەھەللىدىن بىرلا نەرسىنى، يەنى دائىملا قىزىل سە-
تىندىن كۆڭلەك كىيىپ، ئۈچ بۇرجەك قىزىل ياغلىق تېڭىپ يۈ-
رىدىغان قىزنى ئىزدەيتتىم.
ئەنە، دەرەخلەر ئارىسىدىن ئۇلارنىڭ پاكار ئۆگزىلىك ئۆيى
كۆرۈنۈپ تۇرىدۇ. ئۇ ياقتىن كېلىدىغان ئاۋازلارنى سەگەك قۇلى-
قىم ئاڭلاپ تۇرىدۇ. مانا، قورۇق تېمىغا چۈجە خوراز چىقىپ
چىللىدى. سۆڭگۈچ يېنىدىكى گۈناۋازلىق ئېرىق قىرىدا بولۇتقا
تاقىشاي دەپ تۇرغان ئىككى تۈپ سۆۋادانىڭ شاخلىرىدا قاغىلار
قاقىلداشتى. قوشنا ئايال ئاۋازىنى سوزۇپ، بەڭۋاش بالىسىنى
تۇۋلىدى... قىز بېغىغا چىقسا، مەست كاككۇكتەك بىرلا قاقاقلاپ
كۈلسە، مەنمۇ خۇددى تەر بىلەن كېسەلدىن يەڭگەن ئادەمدەك،
ئازابتىن قۇتۇلغان بولماسمىدىم؟
كۆز ئۈزمەي ئۇلارنىڭ بېغىغا قاراپ تۇرىمەن: ئەنە، ئۇلارنىڭ
تونۇرىدىن ئاۋۋال قاپقارا ئىس، ئاندىن يالقۇن كۆتۈرۈلدى. بېشى-
نى لۆڭگە بىلەن چېگىپ، ئەسكى چاپاننى ئۆرۈپ كىيىۋالغان ئا-
يال ئۇزۇن كۆسەي بىلەن تونۇرنى چۇخچىلىدى. ئاشۇ باغنىڭ

ئېگىزلىقىدا بىر يالاڭغىداق[1] بالا قىسرەمدىنىڭ ساغرىسىغا مە-
نىۋېلىپ ئۇنى مۆڭگۈرتتى[2]. ئەنە، پەلەمگەزىسىگە لىق سامان بې-
سىلغان دېھقان هارۋىسى كوچىدا كېتىۋاتىدۇ. سامان ئۇستىدە
ئولتۇرغان ئاق مالىخايلىق يىگىت قايسىدۇر بىر هويلىغا ۋاشاڭ[3]
سويمىسى ئاتتى ۋە بۇ يېزا چاقچىقىدىن هۇزۇرلىنىپ قاقاقلاپ
كۈلدى. ئەنە، خەتنىسىگە ئاتلاندۇرۇلغان[4] بەختلىك بالا ئات
ئۇستىدە مەغرۇر ئولتۇرماقتا، ئۇ ئاجايىپ ياساندۇرۇلغان: بېلى-
گە يىپەك پوتا باغلانغان، بېشىغا قۇلاقچا كىيدۇرۇلگەن، پوتىسى-
غا هەر خىل ياغلىقلار چېگىلگەن، ئۇنىڭغا بىر نەچچە ئاتلىق ئا-
غىنىلىرى ئەگىشىۋالغان، بالىنىڭ ئېتىنى بىر ئاتلىق يىگىت
يېتىلىۋالغان، ئۆي - ئۆيلەردىن ئاياللار چىقىپ پەتنۇس بىلەن
بالىغا كۆرۈملۈك بەرمەكتە، ياغلىق چىگمەكتە. ئۇلار ئەنە شۇنداق
ئۆي بېسىپ تويغا ئېيتىپ يۈرمەكتە...

قىزىل كۆڭلەكلىك قىز ئۆيىدىن چىقسا، تۇندە يانغان سە-
رەڭگىدەك يالت - يۇلت قىلىپ قويۇپ بولسىمۇ كۆزدىن يىتسە،
مەيلى ئەمەسمىدى؟ مەن خىيالغا چۆشتۇم... لېكىن مېنى بۇ خى-
يالدىن بىرى ئويغىتىۋەتتى.

— ئۇ كىم ئىدى، قارىياغاچ؟

— هە، ئۇمۇ؟ — دېدى قارىياغاچ غازاڭسىز شاخلىرىنى
شالدىرلىتىپ قويۇپ، — ئۇ كىم بولاتتى، مىرا بولىمامدۇ، ئۇ
مېنىڭ دوستۇم، ياق، مېنىڭ بالام، لېكىن ئۇ هازىر مېنىڭدىن
قېرى، سەن ئۇنى نېمىشقا يوقلىمايسەن؟ ئۇ پات - پات كېلىپ
مېنىڭ شاخلىرىمغا ياغلىق باغلاپ قويىدۇ !

... شۇنداق قىلىپ، مىراكام دۇمبىسىدىكى ئېغىر يۈكنى
قىرغا ئاۋايلاپ قويدى ۋە ماڭا قاراپ:

— هەي، يارى، ماۋۇ كۆرپىنى يەرگە سالغىنا، — دېدى.

مەن مىراكامغا چۆچۈپ قارىدىم.

ئۇ پالەچ[1] ئايالنى ھاپاش قىلىپ، چۈشەك ـ ياستۇقلارنى[2] ئېلىپ كەلگەنىكەن. ئۇ شالاڭ، سېرىق چىشلىرىنى چىقىرىپ كۈلدى ۋە پالەچ ئايالنى قولتۇقىدىن يۆلەپ تۇرۇپ، مەن سالغان كۆرپىگە ئولتۇرغۇزدى.

— چېكەمسەن، يارى؟ — دېدى ئۇ قاپقارا پېشانىسىنى كىر ياغلىق بىلەن سۈرتۈپ تۇرۇپ، — چەكمەمسىنا، يۈگۈر، چالغىچىلاردىن بىر بۇرام ئەكېلىپ بەرگىنە.

گەرچە ئۇ مېنى لەززەتلىك خىيالدىن ئويغىتىۋېتىپ، مېنى خاپا قىلىپ قويغان بولسىمۇ، لېكىن ئۇنىڭ دېگىنىنى قىلدىم.

چالغىچىلاردىن بىر بۇرام موخوركا ئېلىپ كەلسەم، ئۇ ئايالنىڭ قول شەرەتلىرىگە جاۋاب بېرىپ قاقاقلاپ كۈلۈۋېتىپتۇ:

— ھە، يادىڭدا باركەن ـ ھە، ئەزنەم، ھېلىقى يىلى قوغۇن تېرىغان شاڭ مۇشۇ، ئەنە ئاۋۇ يەردە قوغۇنلۇق كەپىسى بولىدىغان، غورالداي[3] ئۈۋىسى[4] بار قارىياغاچنى دەمسىنا؟ قومۇرۇۋەتكىلى نېكەم[5]. ھا... ھا... ھا ... توغرا، ئىلەڭگۈچ سېلىپ ئۇچاتتىڭ، مەن سېنى ئىتتىرىپ قوياتتىم، قانچە قېتىم پەللەم ئۆرگىنىڭنى سانايتتىم. ئۇ چاغدا سەن سۇۋاي[6]، مەن غەمسىز ئىدىم. تالقان[7] يېسەكمۇ ئىلىكىمىز توق، ماتا كىيسەكمۇ ئۈچىمىز چوغدەك ئىدى!

مىراكام بىر سىقىملا كېلىدىغان تولغىماچ ساقىلىنى تىتىرىتىپ كۈلەتتى، كۈلگەندە، ئۇنىڭ قىيغاچراق كەلگەن يوغان كۆزلىرىدىن ياش چىقاتتى. پالەچ ئايالى — ئېڭەك تېرىلىرى خالتىلاشقان، نۇرسىز كۆزلىرى ئەلەمدىن ئولتۇرۇشقان، قىسىقراپ مۇشۇك قۇيرۇقىغا ئوخشاپ قالغان بوز رەڭ ئۆرۈمە چاچلىرى ئالدىغا چۈشۈپ تۇرغان ئەزنىخان ھەدە (بىز ئۇنى ئەزنەم ئاپا دەيتتۇق. ئۈرمىچى، كۆشتۈڭگۈر بولغاچقا، چوڭلار ئۇنى ئەزنەك دېيىشەتتى) ئېڭەكلىرىنى تەستە مىدىرلىتىپ، ساق قولى

بىلەن ئېتىزنى كۆرسىتىپ، ئېرىدىن بىر نېمىلەرنى سورىماقتا ئىدى.

مىراكام موخوركىنى قاتتىق شورىدى ـ دە، ئايالىغا قاراپ كۈلۈپ تۇرۇپ سۆزىنى داۋاملاشتۇردى:

— يادىڭدا باركەن ـ ھە، سەن ئەنسەر ئۆرمىچى بىلەن ئۇرما ئۇرۇشقان ئېتىز ئاشۇ شۇ. ئۇ غول ئېرىقلار تۈزلەنگىلى نېكەم، ئۇ يەردە ھازىر تېۋىلغا تۇرماق، چىغمۇ قالمىدى، توشقان مۆككىدەك ساقاق[1] تېپىلمايدۇ. ھەئە، ئاشۇ دۆڭ ئەسكى تاملىق ئىدى. سەن شۇ يەردىن سۇپۇرگە تېرىپ قايتاتتىڭ... تېكە ساقال سېغىزنى[2] ئەجەب قارس چىقىرىپ چاينايتتىڭ ـ ھە! بىر چاغلاردا ئەجەب بىر جۇۋان ئىدىڭ، ھەي ئىسىت، ھەر مەن ـ مەن دېگەن نوچىلارنى ئاتتىن ئۆرۈۋالاتتىڭ ئەزنە، بولدى، كۆڭلۈڭنى يېرىم قىلما، كىم قېرىمايدۇ، كىم ئۆلمەيدۇ!

بۇ قىرىق يىللىق ئەر ـ خوتۇن دۈمبىلىرى بىلەن قارىياغاچقا يۆلىنىپ جىم ئولتۇرۇشتى.

— ئېيتقىنا، قارىياغاچ، ئۇلار قانچە قېتىملاپ سېنىڭ تۈۋىڭدە سايىداپ ئولتۇرۇپ مۇڭداشقاندۇ؟

— ئۇلار سايەمدە كۆپ ئولتۇرۇشتى، — دېدى قارىياغاچ ماڭا جاۋاب بېرىپ، — لېكىن مۇڭداشمايتتى. سەن بىلمەيسەن، ئۇلار زادىلا چىرايلىق گەپلەر بىلەن بىر ـ بىرىنى خۇش قىلمايتتى. ئۇلار جىمجىت ئولتۇرۇپ چىغ ساقاغداش،[3] سۇپۇرگە بوغۇش، باغلىق ئېتىش قاتارلىق ئىشلار بىلەن ۋاقىت ئۆتكۈزەتتى، بەزىدە بولسا داق يەردە دۈم يېتىپ ئۇخلىشاتتى...

شۇنداق، ئۇلار بىر ئۆيدە ياشىغان قىرىق يىل ئىچىدە قاتتىق ـ يىرىك گەپ[4] قىلىشقان، بىر ـ بىرىگە قىرىچە ـ يېنىچە تەگكەن[5] ۋاقىتلىرىمۇ بولغان، لېكىن شېرىن سۆزلەرنى قىلىشمىغان، «جېنىم، گۈلۈم» دېگەندەك سۆزلەرنى ئېھتىياتسىزلىقتىن بولسىمۇ ئېغىزغا ئېلىشمىغانلار، مەن بۇنىڭغا ئىشىنى-

مەن، سەۋەبى مەن شۇنداقلار ئارىسىدىن چوڭ بولغانمەن...

— مىراكا، — دېدىم مەن ئۇلارنىڭ جىمجىت تۇرغانلىقىدىن پايدىلىنىپ، — نېمىشقا بەرائاكام، نۇرى، تۇرى، خانقىزلار ئەزنەم ئاپامغا ياخشى قارىمايدۇ؟ كەچكىچە سىزلا قارايسىزكەنغۇ؟

— بالا دېگەن شۇ، — دېدى ئۇ ئايالىنىڭ پۇتى يېنىدىكى ھەرە قونغان شاپاقنى نېرى تېپىۋېتىپ، — بالىلىرىغا قارىۋالسا بولدى. ئون ئىككى يىل بولدى، ھەممىسىلا بۇنىڭدىن زېرىكتى. خانمۇ ئانىسىنىڭ بېشىنى تاراپ قويمايدىغان بولۇۋالدى، نۇرى، تۇرىلارغۇ قويرۇق تۇتقۇزمايدۇ①. «ھوي، ئاناڭلارنىڭ ئاستىنى ئوڭشاپ قويايلى، كېلىڭلار» دېسەم، بىر - بىرىگە بەس سالىدۇ، بۇ بىچارىگە تاماق يېگۈزۈپ قويۇشقىمۇ يارىمايدۇ. بولمىسا، ئۇلارنىڭ ھەممىسىنى مۇشۇ ئانا باققان، ئۇيقۇسىدىن كېچىپ، سوغۇق بۆشۈكنى قۇچاقلاپ يۈرۈپ، زاكىسىدىن ئايرىپ قاتارغا قوشقان②. بالا دېگەن بىكۆيۈم بولىدىغان ئوخشايدۇ، بىزمۇ ئاتا - ئانىمىزغا قىلىۋىدۇقمىكىن، ئۆتنىگە لاپقۇت بولۇۋاتامدىكىن تاڭ. بۇ بىچارىنىڭ سول پۇت - قولى پالەچ بولغىنى بىلەن، گېلى ساق، ئىشتىھاسى ياخشى، ئۆيدە ئولتۇرغۇسى كەلمەيدۇ، پۈتۈن ياز بويى ھاپاش قىلىپ③ چىقىمەن، كۆڭلى تارتقان يەرلەرگە ئاپىرىمەن، ئۆستەڭ بويلىرى، دەريا ياقىسى، تېۋىلغىلىق، بەزىدە تېخى بۇنىڭ كىچىكىدە سېرىق چېچەك، كاككۇك گۈلى تەرگەن يەرلەرنى كۆرگۈسى كېلىدۇ، ماقۇل دەپ ھاپاش قىلىپ شۇ يەرلەرگە ئاپىرىمەن، ئون ئىككى يىل بولدى، يارى، مېنىڭ ئەزنەم ئاپاڭنى كۆتۈرۈپ يۈرگىنىمگە ئون ئىككى يىل بولدى!

ئەزنەم ئاپام تىترەپ تۇرغان ئوڭ قولى بىلەن يۈزىنى توساپ بۇقۇلداپ يىغلىدى، مىراكام ئۇنىڭغا تەسەللى بېرىشكە باشلىدى:

— يىغلىما، كىم ئۆلۈپ، كىم قالىدۇ، سەن نەدىن بىلە-

سەن؟ بۇ ئاپاڭ، بۇ يىل قىشتىن چىقالمايمەن، يالغۇز قالىدىغان بولدۇڭ، دەيدۇ قارا، تۇۋا، چۈشىگە ئايان بولامدىكىن① يا بولمىسا... بۇنىڭدىن ئايرىلىپ قالغىنىمدىن بىللە كەتكىنىم ياخشى مېنىڭ!...

مىراكامنىڭ قارا، دورداي كالپۇكلىرى② تىترىدى، بىز جىمىپ قالدۇق.

— مىراكا! — دېدىم مەن ئۇلارنىڭ ساداقىتىدىن ھاياجانلىنىپ، — ئېيتىڭا، سىلەر ياشلىقىڭلاردا تازا ئاشىق - مەشۇق بولۇشۇپ، ئاندىن كېيىن توي قىلىشقانمۇ؟

— نېمە؟ ئاشىق - مەشۇق؟ نېمە ئۇ؟ دادام ئېلىپ بەرگەن ئايال بۇ، ئىككىمىز بىر ياستۇققا باش قويغاندىن كېيىنلا: «ئىسمىڭ نېمە؟» دەپ سوراشقان. ئاشىق - مەشۇق دەپ يۈرىسەنغۇ تېخى!

چالغا③ چىڭداۋاتقان، قايراق قايراۋاتقان ئاۋاز ئاڭلاندى. مەن چالغىچىلار تەرەپكە قاراپ ماڭدىم.

— ئېيتقانلىرىم راستمۇ، قارىياغاچ، شۇ كۈنى سېنىڭ تۈۋىڭدىن قايتقاندا نېمىنى ئويلىغاندىم، بىلەمسەن؟

— ئېيتقىنىڭ توغرا، — دېدى قارىياغاچ ئىرغاڭلاپ قويۇپ، — نېمىنى ئويلايتتىڭ، مىرا بىلەن ئەزنەمنىڭ مېھىر - مۇھەببىتىنى ئويلىغاندىڭ. «ئۇلار بىر - بىرىنى كۆرمەي، بىلمەي تۇرۇپ توپلاشقان بولسىمۇ، بىر - بىرىگە قەدىردان، ئۆلۈكىگىمۇ، تىرىكىگىمۇ سادىق ئەر - خوتۇن بولۇشۇپتۇ، مەن ئاۋۇ مەھەللىدىكى قىزىل كۆڭلەك قىزغا كۆيگىلى نېكەم، مۇرادىمغا يەتسەم، مەنمۇ مىراكامدىن ئاشۇرۇۋېتىمەن!» دەپ ئويلىغاندىڭ، راستمۇ، يارى؟

— راست، مەن شۇلارنى ئويلىغاندىم.

بۇنىڭدىن يىگىرمە تۆت يىل ئىلگىرى، مەن ئون توققۇز ياشقا كىرگەن چېغىمدا، مۇشۇ قارىياغاچ تۈۋىدە ئولتۇرۇپ تۈنجى

مۇھەببەت ئازابىنى تارتقانىدىم. مانا بۇگۈن چاچلىرىمغا ئاق كىردى، مەن ھازىر ئۇ چاغدىكى ساددا، ئاق كۆڭۈل دېھقان يىگىت ئەمەسمەن، ھازىر كۆڭلۈمدە نە مۇھەببەت، نە تۇرمۇش لەززىتىدىن ئىزنا قالمىدى[1]، مەن ھازىر يۈز ياشقا كىرگەن بوۋايدەك، ئۆزۈمنى خاتىرىگە باي ھېسابلايمەن. كۆرگەنلىرىم، كەچۈرگەنلىرىم چار - ساقاللىرىمدىكى ئاقتىنمۇ تولا، مەن ئۇلارنى ئۇنتۇشنى خالايمەن، لېكىن تۇنجى مۇھەببەتنىڭ يۈرەك-كە چەككەن كەشتىسىنى قەدىرلەيمەن، ئۇنى قەبرەمگە ئېلىپ كەتمەكچىمەن...

كەچ كۈزنىڭ ئىزغىرىن شامىلى تەرىمنى تېزلا قۇرۇتتى، يىللار سوۋغىسى — قورۇق بىلەن بېزەلگەن سولغۇن[2] ۋە غەم-كىن يۈزۈمنى سىيپىدى، خۇددى بۇرنۇمغا يىگىرمە تۆت يىل ئاۋۋالقى جانغا راھەت پۇراقلار ئۇرۇلغاندەك، قۇلىقىمغا شۇ چاغ-دىكى ئۇنتۇلغۇسىز ئاۋازلار ئاڭلانغاندەك بولدى. مەن ئۇلۇغ - كىچىك تىنىپ، قوشنا مەھەللىگە قارىدىم: مەنزىرە ئۆزگەرگەن، قورۇق تاملىق، قىزىل يوپۇرماقلىق باغ، تېرەكتىكى قاغىلار، تو-نۇردا نان يېقىۋاتقان ئايال، سامان باسقان ھارۋا ئۇستىدىكى ئاق مالىخايلىق يىگىت... ئەستە قالغان خاتىرىلەرنىڭ بۇ بەلگىلىرى يوق، مەھەللە ئۆيلىرى تۇتاش، ناھايىتى چوڭ كۆرۈندى...

نېمىشقا ماڭا بۇ خاتىرىلەر لازىم بولۇپ قالدى؟ نېمىشقا مەن بۇ كىچىككىنە ئىشنى ئۇنتۇيالمايمەن، بىر يىگىتنىڭ بېشىدىن بۇنداق ئىشلار كۆپ ئۆتىدىغۇ، بۇنىڭ ئەسلىگۈدەك قانچىلىك قىممىتى بار؟

بۇ سوئاللارغا ئۆزۈممۇ جاۋاب بېرەلمەيمەن. مەن بىرلا نەر-سىنى بىلىمەن: ئەستە قالغان نەرسە ساپ ئىدى. مەن يېشىم چوڭايغاندا ساپلىقنىڭ قەدرىگە يەتكەن ئوخشايمەن. مەن ئۆز ۋاقتىدا شۇ ساپلىقنى خورلىغان ئىدىمغۇ !

... ھېلىقى قىزىل كۆڭلەكلىك قىزنىڭ ئىسمى ھۆرلىقا ئىدى. مەن ئۇنى يەر ئىسلاھاتىدىن كېيىن تەشكىل قىلىنغان يېزىلىق سانايىنەپىسە ئەترىتىدە كۆرگەن. مەن ناخشا ئېيتالايتتىم، ئۇ قىز «ئۇيغۇر پەدە»[1]گە ئۇسسۇل ئوينىيالايتتى. ئۇ نېپىز لەۋلىرىنى چىشلەپ، ئوت يېنىپ تۇرغان، ئۇزۇن كىرپىكلىك خۇمار كۆزلىرىنى[2] نومۇسچانلىق بىلەن قاچۇرۇپ، تال چىۋىقتەك زىلۋا بويىنى ئېگىپ ئۇسسۇل ئوينىغاندا، ۋۇجۇدۇم كاۋاپ بولۇپ كۆيەتتى. ئۇنىڭ ئىككى بىلىكىدىكى تۇچ بىلەزۈك، بويىنىدىكى سېرىق كەھرىۋالار، قۇلىقىدىكى سوزۇنچاق، كۆزى يوق تۇچ[3] ھالقا ماڭا دۇنيادىكى ئەڭ ئېسىل زىننەت بۇيۇملىرىدەك بىلىنەتتى. ئۇنىڭ ئۇچىسىغا سىڭىشقان قىزىل كۆڭلىكىنىڭ ئاددىي گۈللەر كەشتىلەنگەن ئېتەكلىرى ماڭا مەسچىت مېھرابىنىڭ[4] نەقىشلىرىدەك سىرلىق ۋە خىسلەتلىك بىلىنەتتى. ھۆرلىقا بار يەردە مەن مەڭدەپ قېلىپ ناخشا ئېيتالمايتتىم. «ئامان بولسۇن، ئامان بولسۇن، ئەي...» دېگەن مىسرانى ئېيتىپ بولغۇچە بەدىنىم قوغۇشۇندەك ئېرىپ كېتەتتى ـ دە، ماغدۇرسىزلانغان ئاياغلىرىمنى ئارانلا يۆتكەپ، تامغا يۆلەنگىنىمچە داق يەرگە ئولتۇرۇۋالاتتىم.

ــ ئېيتە، ھوي بەزگىگىڭ تۇتۇپ قالدىمۇ؟

ــ ماناپ باخشىنى[5] چاقىرايلىمۇ؟

ــ ھوي، نېمانداق قىزدەك نازىلىڭ تولا نېمىسەن !

ــ ماڭ جوگۇ، ئەركىلىگىڭنى ئاپاڭغا قىل !

مېنىڭ ھالىمنى ھېچكىم بىلمەيتتى. پەقەت ھۆرلىقالا مېنىڭ نېمىشقا ھالسىزلانغىنىمنى بىلەتتى ۋە ئۆيدىن چىقىپ كېتەتتى. مەن ئۇ يوق يەردىلا جاراڭلىق ئاۋاز بىلەن ناخشامنى تۇگىتەلەيتتىم...

بىراق ئۇچرىشىش قىسقىلا بولدى. ھۆرلىقانى ئاپىسى سانايىنەپىسىگە ئەۋەتمىدى.

مانا شۇنىڭ بىلەن بىللە مېنىڭ دەردىم كۆپەيدى. كېچىلىرى ئۆگزىگە چىقىۋېلىپ ئايدىڭدا ناخشا ئېيتىدىغان، قوشنا مەھەللىگە پات ـ پات بارىدىغان، ھۆرلىقالارنىڭ ئۆيىنى ئەگىيدىغان بولۇپ قالدىم... بەخت مېنى يېزامدىن ئايرىدى. مەن ئۈرۈمچىگە ئوقۇشقا بارىدىغان بولدۇم. مەھەللە يوللۇقلىرى — توقاچ، قاق، قورۇت، ياغلىق، پىششىق تۇخۇم قاتارلىقلار ئىرگۈلۈغا[1] لىق تولدى. قېرى ـ ياش، ئۈرۈق ـ تۇغقان، قولۇم ـ قوشنىلار مېنى توپا يول بىلەن ئۇزىتىپ مەھەللە سىرتىدىكى زاراتگاھلىققىچە[2] كەلدى. چوڭلار دۇئا بەردى، ياشلار ئاقيول تىلىدى. مەن بۇ يېزىدىن تۇنجى قېتىم ئۈرۈمچىگە ئوقۇشقا ماڭغان بەختلىك يىگىت سۈپىتىدە ئاشۇنداق داغدۇغا بىلەن ئۇزىتىلدىم.

مەھەللىنىڭ سىرتىدىكى ئۆرۈكلۈك باغنىڭ يېنىدا ھارۋىنى ھېپىزەم سىكىلەك[3] دەيدىغان چوكان[4] توستى، دادام ھارۋىنى توختاتتى، ھېپىزەم سىكىلەك كۆك ياغلىقتىن ئىككى خالتا چىقاردى.

— ماۋۇ مېنىڭ يوللۇقۇم! — دېدى ئۇ لۆڭگىدىن تىكىلگەن خالتىسىنى سۇنۇپ، — ماۋۇ ھۆرلىقانىڭ ساڭا قىلغان يوللىقىكەن!

— ھۆرلىقانىڭ؟ — دادام ھەيران بولۇپ سورىدى، — قايسى قىز ئۇ؟

— سەن بىلمەيسەن، ئىكرام چوڭ دادا، — دېدى ھېپىزەم ماڭا كۆز قىسىپ قويۇپ، — يارىلار بىلەن بىز 4 ـ سىنىپتا رايوندا ئوقۇغاندا بىز بىلەن بىللە ئوقۇغان قىز. ئۇنتۇپ قالما، يارى، خەت ياز جۇمۇ!

— مېنى كۇتسۇن، — دېدىم مەن ئاستا پىچىرلاپ، — كۆرمەن، قانچىلىك كۇتەلەيدىكىن تالڭ...

ھارۋا ئىككى يېنىغا چايقىلىپ بىر خىل رىتىمدا[5] كېتىپ

بارىدۇ. مەن ھۆرلىقانىڭ خالتىسىنى تېخىلا تۇتۇپ ئولتۇرىمەن. دادام غىڭشىپ ناخشا ئېيتىشقا باشلىغاندا، دادامغا كەينىمنى قىدلىپ تۇرۇپ خالتىنى مەيدەمگە باستىم، كۆزلىرىمگە سۈرتتۈم، سۆيدۈم... گويا قۇچىقىمدا خالتا ئەمەس، ھۆرلىقانىڭ ئۆزى تۇرغاندەك، بەدىنىم ئوت بولۇپ ياندى. مەن ئۆز - ئۆزۈمگە ۋەدە بەردىم: «خەت يازىمەن، خەت بىلەن بىللە سىز ئۈچۈن كۆيۈۋاتقان يۈرىكىمنىڭ ئاۋازىنى، ئارزۇسىنى، ھەسرىتىمنىمۇ ئەۋەتىمەن، مېنى ئۈچ يىل كۈتۈڭ، تۆتىنچى يىلى بىز بىللە بولىمىز، مەڭگۈ بىللە بولىمىز!...»

لېكىن ۋەدەمدە تۇرمىدىم، ئۈرۈمچىگە بېرىپ ئىككى قېتىم خەت يازدىم، ھۆرلىقا بەش قېتىم خەت يازدى. يېرىم يىلدىن كېيىن مەن تانسا ئۆگەندىم. دادامدىن پات - پاتلا پۇل سورايدىغان بولدۇم. ئۇلار تاپقان - تەرگىنىنى يالغۇز ئوغلىغا ئەۋەتىشتى... بىر يىلدىن كېيىن مەن ھۆرلىقانى ئۇنتۇدۇم. ئۇنىڭ ماڭا تۇتقان يوللۇقى ئىچىدىن ئىككى غۇنچە ۋە بىر جۈپ كېپىنەك كەشتىلەنگەن سارغۇچ چۈچۈلىق ياغلىق چىققانىدى. ئېسىل بايلىقىم قاتارىدا ساقلاۋاتقان بۇ ياغلىقنى بىر يىلغا قالمايلا تۇتۇپ كىر قىلدىم. تانسىدا تونۇشقان لەتىپە ئىسىملىق چىرايلىق چوكان بىر كۈنى مېنى مازاق قىلىپ①:

— سەھرا سوۋغىسى - ھە، — دېدى قولياغلىقنى يېيىپ كۆرۈپ، — ھېلىمۇ ئىنساپىڭىز بار ئىكەن، بىر يىل ساقلاپسىز، مەن دەسلەپ يۈرگەن يىگىتىمنىڭ سوۋغا قىلغان شارپىسىنى② بىر ئايدىن كېيىنلا سىڭىللىرىمغا بېرىۋەتكەن! — دېدى.

ئۇنىڭ بۇ سۆزى ماڭا بىر خىل ساداقەتسىزلىك ئالامىتى بولۇپ بىلىنگەنىدى. بىر يېرىم يىلدىن كېيىن ئاشۇ كىشى قەدرىنى بىلمەيدىغان ئايال مېنىڭ قەلبىمدىن ئورۇن ئالدى. مەن ھۆرلىقانى تامامەن ئۇنتۇدۇم، لەتىپە ماڭا ئاياللار ئەرلەرگە تەقدىم قىلىدىغان ھۇزۇر - ھالاۋەت سوۋغىلىرىنىڭ ھەممىسىنى

سۇندى. ئوقۇش پۈتتۈرىدىغان يىلى مەن دادامغا: «ۋەسلىگىنى سىپ-
تىپ بولسىمۇ بەش يۈز سوم جايلاپ ئەۋەتكىن، مەن ئۆيلىنىمەن»
دەپ خەت يازدىم. دادام بىلەن ئاپام دېگىنىمدىن ئاشۇرۇۋەتتى
ۋە ئۆزلىرى كېلىپ تويىمىزنى قىلىپ قويدى. ئەمما يېرىم
يىلغا قالمايلا لەتىپە مېنى تاشلىدى. ماڭا قارىتىپ تۈرۈپ بىر
كومىسسىيون[1] پۇلدار[2] بىلەن تېپىشىۋالدى...
شۇ يىلى مەن ئايالىم بىلەن ئاجرىشىپ يېزىمىزغا باردىم،
مېنى يۇرتداشلىرىم ئۆي بېسىپ مېھمان قىلدى. قايتار
ۋاقتىمدا، ھېپىزەم سېكىلەكىنىڭ يولدىشى ئۆيىگە چاقىردى.
كەچتە ھېپىزەم ماڭا:
— ھۆرلىقا سېنى تېخىچە كۈتۈۋاتىدۇ، بۇ يىل يىگىرمىگە
كىردى، بۇ ئەتراپتا ئەڭ چوڭ قىز شۇ. تالاي - تالاي لايىقلارنى
قايتۇرۇۋەتتى، — دېدى.
— ئەمدى قاملىشامدۇ، مەن شەيتاننىڭ كەينىگە كىرىپ...
— ئاڭلىدى ئۆيلەنگىنىڭنى، كېيىن ئاجرىشىپ كەتكىنىڭنى
ئاڭلاپمۇ يەنە سېنى كۈتۈپ تۇرۇۋاتىدۇ.
مېنىڭ يۈرىكىمدە كونا ئوتلار يەنە پىلىلداشقا باشلىدى. لې-
كىن، مەن ئۇ چاغدا كادىر، ھۆرلىقا دېھقان تۇرسا، بۇ قانداق بو-
لىدۇ، ئالماس پىچاققا ياغاچتىن دەستە بېكىتكەندەك[3] بىر ئىش
بولمامدۇ؟
— قولۇم ئۈزۈك[4]، — دېدىم مەن ھېپىزەمگە، — بىر يىل
پۇل يىغاي، ئاندىن كېيىن كۆرمەيمىزمۇ !
بىر يىل ئەمەس، توپتوغرا بەش يىل ئۆتتى. مەن دادامنىڭ
نامىزىغا داخىل بولالماي، يەتتىسىگە ئۈلگۈرۈپ ئۈرۈمچىدىن
كەلدىم[5].
مەن بۇ چاغدا ھۆرلىقانى تامامەن ئۇنتۇغان، ياشلىقىمدا بىر

دېھقان قىزىغا ئاشىق بولغىنىمنى ئىقرار قىلغۇمۇ كەلمەيدىغان
ھالدا ئىدىم؛ ھازىر مېنىڭ «تاللاپ تۇرۇپ» ئالغان چىرايلىق،
ئوقۇمۇشلۇق[1] ئايالىم ۋە بىر بالام بار. بەختىمگە يارىشا، كىچىك
بولسىمۇ ئەمىلىممۇ بار ئىدى. بۇنداق ۋاقىتتا مەن ھۆرلىقانىڭ
ھالىنى سورايتىممۇ؟ مەن دادامنىڭ قىرىقىنى بەرگۈچە ئايالىم
بىلەن يېزىدا تۇردۇم، قايتار چاغدا يېزا سوۋغىلىرى يەنە ھارۋام-
غا تولدى. مەن مەھەللىنى ھارۋىغا ياندىشىپ پىيادە مېڭىپ كې-
سىپ ئۆتتۈم. ھېيىزەم سېكىلەكنىڭ ئىشىكى ئالدىدىن ئۆتكەن-
دە، ھېيىزەم ياغلىقىنى پۇلاڭلىتىۋېدى، مەن ھارۋىنى ماڭدۇرۇ-
ۋېتىپ، ئۆزۈم يالغۇز قالدىم. ھېيىزەم مېنى ھويلىسىغا باشلاپ
كىردى ۋە ماڭا بىر قوزىنى كۆرسىتىپ:
— بالاڭغا ئاتىغىنىم، ئال، رەنجىمەن، ھېچبولمىسا، قو-
رۇدىن ئەچىقىپ بىرىگە بېرىۋەت ! — دېدى ئاچچىق بىلەن. مەن
قوزىنى يېتىلەپ مېڭىۋېدىم، ئۇ ماڭا ياندىشىپ مېڭىۋېتىپ، ماڭا
بىر خالتا سۇندى.
— بۇ نېمەڭ، ھېيىزەم؟
— سورىمايلا ئالغىنا، — دېدى ھېيىزەم يەرگە قاراپ، —
يەنە شۇ ھۆرلىقانىڭ خالتىسى، بىچارە تېخىچە تالالىق بولمىدى،
ئەمدى ئۇنىڭغا ئەلچى كىرىشمۇ توختىدى، سېنىڭ بالاڭنى قۇ-
چاقلاپ تارامىلاپ ئىغىپلا كەتتى؛ بىچارىنى ئەجەب داغدا قويدۇڭغۇ
تاڭ، ئوقۇشقا بارمىغان بولساڭمۇ شۇ بىچارىنىڭ بەختىگە ئول-
تۇرمىغان[2] بولاتتىڭ. قانداق قىلىسەن، ساڭىمۇ تەس، گۈلىگە
گۈل، خالىغا خال[3] بولسۇن دەپلا كادىر قىزنى ئالدىڭ — دە. ئۇ
ئەمدى ئۆمۈر بويى ئەرگە تەگمىگۈدەك...
خۇددى ھارۋىدىكى ئايالىم بۇ گەپلەرنى ئاڭلاپ قالغاندەك
ھودۇقۇپ، ھارۋىنىڭ كەينىدىن قوزىنى سۆرەپ يۈگۈردۈم. ئايا-
لىم مېنىڭ قولۇمدىن تارتىپ ھارۋىغا چىقاردى، ھارۋىكەش قو-

زىنى جايلاشتۇردى. ئايالىم يىراقتا قالغان باراقسان يېزامنى كۆرسىتىپ:

— ئەجەب ئاق كۆڭۈل ئادەملەركىنە! — دېدى.

خىيالىم ئۈزۈلدى. خۇددى چۆلدىن قامغاق[1] دومىلىنىپ كېلىۋاتقاندەك، بىر دۈپدۈگىلەك[2] مەڭگەن دۆۋىسى ئالدىمىغا يېقىنلاپ كەلمەكتە ئىدى. مەڭگەننىڭ تۆۋەن تەرىپىدە ئىككى مەزمۇت ئاياغ كۆرۈنۈپ تۇرمىغىنىدا ئىدى، مەڭگەن ئۆزى مېڭىپ كېلىۋاتقان ئوخشايدۇ، دەپ ئويلاپ قالاتتى كىشى. مەڭگەن مېنىڭ يېنىمدا توختىدى ۋە ئۇنىڭ ئاستىدىن ئۇستۇېشىغا مەڭگەنلەر چاپلىشىۋالغان بىر بوۋاي چىقتى. ئۇ ئاپئاق قاشلىرى ئاستىدىكى ئۆچۈشكە ئاز قالغان شامدەك پىلدىرلاپ تۇرغان كۆزلىرىنى ماڭا تىكتى ـ دە:

— يارىمۇ سەن؟ — دەپ سورىدى.

— ئەسسالامۇ ئەلەيكۇم، مىرا دادا! — مەن ئۇنىڭغا قولۇمنى سوزدۇم.

— چېكەمسەن؟ — دېدى ئۇ قولۇمنى بوشلا تۇتۇپ قويۇپ، — بىر چەكتۈرگىنە!

مەن ئۇنىڭغا موخوركا بۇراپ تۇتقۇزدۇم. ئۇنىڭ بېلى مۈكچەيگەن، ئەمما تېنى ساق ئىدى، ئېسىمۇ خېلى جايىدىكەن[3]. ئۇ تاماكىنى ئىككى شورىۋېلىپ چوڭقۇر «ئۇھ» تارتتى ـ دە:

— خوتۇندىن ئەلىيىڭ كەلمەپتۇ ـ ھە، — دېدى ماڭا قاراپ، — قويۇۋەتتىڭما؟

— ھەئە.

— ئىنساپسىزلىق قىلدىمۇ؟ بوپتۇ، ئىنساپى يوق خوتۇننىڭ بارىدىن يوقى ياخشى...

يۈرىكىم «جىغ» قىلىپ قالدى، ئايالىمنىڭ ئىشلىرى مۇشۇ

بوۋايلارنىڭمۇ قۇلىقىغا يەتكەنمىدۇ؟ خىزمىتىم، مەنسىپىم بار ۋاقتىدا، دۇنيادىكى ھەممە شېرىن سۆزلەرنى قىلىپ «ساداقەت» ئىزھار قىلغىنى، بېشىمغا كۈن چۈشۈپ، ناھەق جازاغا ئۇچرىغاندا ئۈستۈمدىن شىكايەت قىلغىنى، ئۈچ بالىنىڭ يۈز - خاتىرسىنى قىلماي[1] خېتىنى ئالغىنى[2] ۋە بىر ئايمۇ كۈتمەستىن بىر بويتاق مەنسەپدارنىڭ قېرىلىقىغا قارىماي ئۇنىڭغا «چۈشۈپ» ئالغىنى... مۇنۇ يۇرت قېرىلىرىغا مەلۇم بولغانمىدۇ - ھە!...

— ئەزنەم ئاپاڭ ئوبدان ئايال ئىدى - دە، — دېدى مىراكام موخوركىدىن قاتتىق شوراپ، — ئۇ دۇنياغا تېزرەك بارسام، تاڭلا مەھشەرگاھدا[3] كۆرۈشسەم دەپ ئالدىرايمەن، يارى. ئاڭلىغانسەن، بىزنىڭ بەرامۇ تۈگەپ كەتتى. تۆت بالىنى توپا ئاستىغا كۆمدۈم، لېكىن بۇنىڭغا «ئەلھۆكمىللا[4]»، بەرگەن ئىگىسى ئالىدۇ[5]، دېدىم. شۇنداقتىمۇ ئەزنەم ئاپاڭنى ئۇنتۇيالمايمەن، ھەر سەھەرلىكى قەبرىسىگە بېشىمنى قويۇپ يىغلايمەن، ئون ئۈچ يىل ھاپاش قىلىپ يۈرۈپ، ئۇ نىمجان بىلەن مۇڭداشقان، سىرداشقانىدىم، لېكىن بىر يېرىم كەملا تۇرىدۇ، قانمىدىم، يەنە ئون يىل ھاپاش قىلىپ يۈرگەن بولسام، يۈرىكىم قانارمىكىن تاڭ...

مىراكام كۆز يېشى قىلدى، ۋاپات بولغىنىغا يىگىرمە نەچچە يىل بولغان ئايالىغا نۇرى تۈگىگەن خۇنۇك كۆزلىرىدىن[6] ساپ ياشلارنى ئاققۇزدى...

— ھازىر كىم قارايدۇ سىزگە، مىرا دادا؟

— كىم بولاتتى؟ خوتۇن، — دېدى ئۇ كىر ياغلىق بىلەن كۆزىنى سۈرتۈپ تۇرۇپ، — جامائەت تەرتىمگە سۇ بەرسۇن دەپ بىر موماينى چېتىپ قويۇۋېدى، ئۇ ئەمدى مېنىڭ گەجگەمگە مىندى[7]، ئوتۇن توشۇتۇۋاتقان، سۇ ئەكەلدۈرۈۋاتقان، ھەتتا ئوچاقنىڭ كۈلى، ئۆينىڭ يۇندىسى، ئېلىم - بېرىم[8]،

ئۆتنە ـ يېرىم[1] دېگەندەك ئىشلارنىڭ ھەممىسى مېنىڭ ئۈس-
تۈمدە. خۇدايىم تىلىگەننى بەرمەيدىكەن، بىزار بولغاننى تاڭىدى-
كەن، ئىگىسى ئۆزى بىلىدۇ، نېمە تارتقۇلۇقۇم باركىن تاڭ...

— نېمىشقا قويۇۋەتمەيسىز؟

— قايسى يۈزۈم بىلەن قويۇۋېتىمەن، يارى؟ — دېدى بوۋاي
قاپقارا، دورداي كالپۇكلىرىنى تىترىتىپ، — ئەزنەم ئاپاڭ دائىم
ماڭا: مەندىن كېيىن قالساڭ بىر موماي ئېلىۋال، ئۇ سېنىڭ
خىزمىتىڭنى قىلمىسا، سەن ئۇنىڭ خىزمىتىنى قىلارسەن ناھا-
يىتى، دەيتتى. بۇ مومايىنىڭ خىزمىتىنى قىلمىسام، قارا يۈز بو-
لۇپ كېتىمەن، يارى...

ئۇ ئىنجىقلاپ ئورنىدىن ئارانلا تۇردى ۋە ھېلىقى مەڭگەننى
راسا قولتۇقماش قىلىپ دۈمبىسىگە تېڭىپ، مەزمۇت ئاياغلىرى
بىلەن يۈرۈپ كەتتى.

مەن بىردە ھۆرلىقانىڭ مەھەللىسىگە، بىردە مىرا بوۋايغا
قاراپ ـ قاراپ، ئۇزاق تۇردۇم. بۇلار ھاياتقا نېمانچە ساپ كۆڭۈل
بىلەن قارايدىغاندۇ؟ مىراكامنىڭ ۋاپادارىنىڭ بىر ئېغىز سۆزى
ئۈچۈن ئۆلگۈچە جاپا تارتىشقا رازى بولغانلىقى، ھۆرلىقانىڭ
«مېنى كۈتسۇن، كۆرەرمەن، قانچىلىك كۈتەلەيدىكىن تاڭ» دېگەن
سۆزۈمنى يۈرىكىدە چىڭ ساقلاپ، توپتوغرا ئوتتۇز ياشقا كىر-
گۈچە مېنى كۈتۈشى، ئاخىر مەن تۈرمىگە كىرىپ، «ئۆلۈم جازا-
سى بېرىلىپتۇ» دېگەن سۆز قۇلىقىغا يەتكەندىن كېيىنلا، بەش
بالىسى بار بىر بويتاق ئادەمگە كۆزىنى يۇمۇپلا تېگىپ كەتكەنلى-
كى... پاكلىق، ساپلىقنىڭ ئالامىتىمىغۇ؟

مەن ھازىر ھېچنېمىگە موھتاج ئەمەسمەن، ئەمىلىم، پۇلۇم
بار، سالامەتلىكىم يامان ئەمەس، ئەمما قىرىق نەچچە ياشلىق ئە-
قىل ئىگىسى ئۈچۈن ئەمەل، پۇل، سالامەتلىك بايلىق ھېسابلان-

مايدۇ، ھايات ساپ ۋە پاسكىنا نەرسىلەرنىڭ ئارىلاشمىسى. ئەقىل ئىگىسىنىڭ ھاياتتىن ئىزدەيدىغىنى ساپلىق. ياشلىقىمدا ئۆزۈم چۆرۈۋەتكەن نەرسىلەر ئەمدى مەن ئۈچۈن تۇتىيا[1] بولۇپ قالدى. ھاياتلىق دېگەن ساپلىق ۋە ساداقەتنى ئىزدەش بولسا كېرەك. بۇ نەرسىلەر نەدە؟ كىتابتىمۇ ياكى ئۆزىنى ساپ ۋە ساداقەتلىك قىلىپ كۆرسىتىدىغانلارنىڭ چىرايلىق سۆزلىرىدىمۇ؟ مەن ئويلايمەن: بۇ نەرسىلەر توپا ـ چاڭغا كۆپرەك مىلەنگەنلەر ئىچىدە. چۈنكى ئالتۇنمۇ تاغلارنىڭ يالتىراق چوققىلىرىدا ئەمەس، قېلىن توپىنىڭ ئاستىدا ـ دە...

— راست ئېيتىسەن، يارى، — دېدى قارىياغاچ مېنى ئۈزدىتىپ، — توپا دۇنيادا ئەڭ خورلىنىدىغان نەرسە، لېكىن پاكىزە نەرسە ئاشۇ توپا. توپا مېنى ئۈچ يۈز نەچچە يىل كۆكلەتتى. كىم بىلسۇن، يەنە نەچچە يىل كۆكلىتىدۇ تېخى. ساپ ۋە سادىق نەرسە ئىزدەپ كەلگەن بولساڭ، توپىنى سۆي، داڭگالنى[2] قۇچاقلا، تۇغۇلغىنىڭدا سېنى پاكىز بولسۇن دەپ بەدىنىڭنى توپىلىغان[3]، شۇڭا سەن ئۇ چاغدا پاك ئىدىڭ. لېكىن، سەن ئەتىر سوپۇن، يۈز مېيىغا ئوخشاشلارنى بەدىنىڭگە كۆپ سۈرتۈپ، ساختىلىشىپ قالدىڭ. بارغىن، توپىدىن ياسالغان ئۆيلەردە يات، توپىدىن ياسالغان تونۇرنىڭ نېنىنى يە، توپا ئارىلاشقان لاي سۇنى ئىچ، توپا چىقىپ تۇرغان كىگىزلەردە قورۇنماي يات، شۇ چاغدا پاكىز ۋە ساپ بولىسەن...

1963 ـ يىلى، غۇلجا، 1981 ـ يىلى، بېيجىڭ